

ЧАЗЫГЛАРНЫ КАТАПТАВАС

Эрткен кыш бистик районун девискеринге улут харлыгы, соок узамтыгынын болганын аял-агыларын удурутчуларга болган спешалистерине ол шынтык шыгалда болган. Оон чогуу тунисин ундуруп, районун удурутчу органны, кезде аял-агы спешалистер, сооктоор удурутчулары болган ажыгыны келир кышка чамдык белеткелерин частан эгелеп чорукта.

«Шекпэр», **«Хемчик»**, **«Барлык»** совхозтарын малчыларын хой кеши чагаллап жеринин мурунда кажааларын шитин катарган, үрмек септелгелерин кылган. Илангыя **«Барлык»** совхозтун Бижиктиг-Хал СБФ-ынын (эргелекчи М. Чулым) аял-агыларын кышка бугу талык белеткенен. Кажааларын өдөн аштап, дезинфекциялоо, девискерин бугу арыктап, сүт худун алар пунктуну чугайлап, шалазан будуп, сүтү арыктап, шүүрөө материалдарын өй-шандык белеткелер талык-биле улут ажалды кылган.

Мал кыштагылашыгына районда берге нарын чүдөр база бар. Чижээ, хой, өшкүнү, сагбас боа малдын саны көбөй, а кыштагылар чешпесе. Ичанга малга сикен, сүт чедипсе, малчыларга чөтө чедирерине, малды үчүн шын тургузарына, малчылар ортузунга културга-массагы ажалдар чорударына таарымчалык эвес, хой чарыгал үнөр чоруктар элөөн үр үеде уламчылап келген.

Мындык байдалды өңкөжөлдөпчө уланган экономика талык-биле баштайгы базымнарын кылган. Совхозта сүтүг инектерин хой санын кылдыр Сут-Кажала фермасына көчүрүлсөн. Семиртир болган өстүрүк кыс лазаралары база тускайгыткан, хойну коданын 180—200 баш турганын дөрүрү коданын 300—400, төрүстөрүн 400—700 чедир улагтырып, оон негеделерине дүштүр мал кажааларын улагтырган. Оон түнөлүзө ында малды хорамчалык дыка эвезкөн. Сүт, дус шыкпак эргөжөк чугула бараанын оларга чедирери, өмөлтө дузаны көргүзүрү, солун, сөтүл чедирери чегелин айтыргаларын шитпирлөөри таарымчалык апарган, бугу үчүгө чарыгаларын кызыртыган.

«Шекпэр» совхоз бо чылдык эрткен айларында мал бады өстүрүлгөн, күрүнө шалазын—боа малдын 117 хуу, хой, өшкүнү 107 хуу күөстөкөн. Боа малдын баш саны эрткен чылдын бо үеи-биле денээрге 2,9 хуу көрдүдөн, чылгы малдын баш саны районун ортук көргүзүлдөн 12,6 хуу болгон. Совхоз сүт бүдүрүлгөн чыл планын күөсидер чыгай берген. Саар бир инекке ованштыр сүт саалданы эрткен чылдын бо үезинде денеленип өлгөн көрдүдөн. Мал ажылы хожудеринде илгилеп өскө-лаа көргүзүлгө чедип алынган.

Мал ажылына чаа аргаларын ажаллар, оон ажаала-хайгааралын өңкөжөлдөп талык-биле болтуу хемчегер **«Барлык»** совхозтун Бижиктиг-Хал салбырына адалын турар. Инда хой коданын, кажа, улагтыр тургускан, кажааларын делементчил, фермаларда ук-саалык малды уксаа экижидерин өзө кылдыр тургускан.

Кылдыган чамык мынык ажалдар-биле чегелештир 1977—1978 чылдын кышынга белеткел ажалды ам-даа

шынтырлеттинмен чүдөр бар. Бо хүнерге чедир инектиң 21 кажаалын 14-үн, хой, өшкүнү 197 кажаалын 50-ин ам-даа септен дооспаан, сүт сөөртүр 36 машиналык, 6 сүт улекчилеринин 16-ы амга чедир белен эвес. Бо аялда улут чедистер **«Барлык»** совхозта бар. Ол аял-агынын удурутчулары эрткен чылдын чедистерине каттавазы-биле хемчегелерин эчизинте чедир апаруулаан. Чижээ, хой коданын улгаттырып Бижиктиг-Хал салбыры чедимчелик чорукта. А Аксы-Барлык, Хөндөл салбырлары бо хүнерге чедир дооспаан. Аксы-Барлыкта 4 коданын кажааларын чамдыгыр дөш бузуу кааш, аял-буру чыдагааннар уржуу-биле кыры дулгаатмайын, чадагай туруп берген. Ол-ла салбырда Э. Күдүгет, М. Монгуш, О. Хомшук, С. Кара-оол оларын хойларын улгаттырган колданырже ам-даа каттыштырбаан.

Хөндөл салбырында мал кажааларын чөтө септенишкен. Кыштагыларын чамдыкын аял чылгы өдөк, көржө-ниден арыгалтканын, колданырже мал наын-тар, өң-чүзүн, уксаа талык-биле улагтырмаан. Эгерилге үчүдүн орта тургуспаан.

Эрткен чылта боаарга, бо чылдын салжосту 500 тонналы, сикен даганын 65 тонналы хойну белеткөн. А сикенин, саалын 1800 тонна хире эвезшти белеткөн.

Белеткөн мал чегин амды-гаалган шынтык камгалаар, үчүдүн, чөп чарыгаларын амдан эгелеп планнаары негеттирип турар. Амгы үеде байдал каныгыла? Мал чегин белеткелгилдин темини сөөлү үеде өөжумнаан. **«Барлык»** совхозтун Аксы-Барлык салбырынын сулазын мал тоймагалып туруп берген. Инда тускай танымыл, каларчы дөш шитатгы шалын ап турар хой кижилер орта ажалдаас, Совхозтун Хөндөл салбырынын 100 га хире чеге кескен сулазын ажаал чапал турда мал дойлап каан.

«Хемчик» совхоз бо чылдын тараа, сикен шөддеринин сугарылгазын багай эвес чоруктап. Ичанга-лаа Теве-Халын ажаанда, үстүндө сарааткан каан сикенерин кажаалап ала-баанын оларын мал чип турган. Байдал мынык дүрүлгөн турда, кажа Советтер совхозтар удурутчулары-лаа дүргө хемчег алыбай келген. Ичанга мал чегин камгалаар, чөп ажалла талык-биле болтуу хемчегелерин апарууларын дүргө шитпирлөөрин үе негелеп турар.

Кышкы үеде малдын ажаала-хайгааралын эки тургузары, чаш телун шын доруктуары мал экижидерин, зоотехниктерин, бригадирлерин ажалдык, шимчегир чорудуан кол хамаарып. Мындык туржубе **«Барлык»** совхозтун төп аптекасында өч чешпесе, малчынарга үлөп бээр аптечкалар чок, харып-даа сүт сөөртүр машина чок деп чыдагаан-биле Хөндөленин хой, өшкүзү чүдүнү маан, кажааларга дезинфекция кылдырмаан. Бо дөргө спешалистерин ажалга харымсалга чок чорудуан бир херечин.

Бо болган өскө-даа чедистер шудуру хемчегер алырже аял-агылар удурутчуларын, спешалистерин дүрүредир ужураут.

В. ЧУЧУН,
Барынь-Хемчин районун улусчу контроль комитетинин дарганынын штаттан дашкаар ораначчысы.

делегей БОЛУШКУННАР БО ХҮННЕРГЕ

СОЦИАЛИЗМ ЧҮРТТАРЫНДА

ВЕНГР ТУДУЖУЛАРЫНЫ ЧЕДИШНИНИ БУДАПЕШТ. Улут Октябрьнык 60 чылдыга аалар болдуруп социалист чарышты калбартып чоруткан, бо хүнерде венгр тудужулар боттарынын хулаалгелерин чедимшиктин күөстөкенин дугайын рапорттап турар. Бо чылдын эрткен төс айын дүргүзүлдө олар 63 млрд. forint тунге ажыдарын кылып күөстөкөнөр. Ол болза эрткен чылдын ол-ла үезинин көргүзүлгөндөн 6,7 хууга хой. Беш чылдын өң улут тудужларына — Накштын атомун электростанцияга, Боршолун химия комбинатына поливинилхлоридтин чаа заводунга, Тисайын химия комбинатына нефть болбаазырадып кылдыр заводка болган өскө-лаа тудужларга ажыдын темпелери онза дүргөн болган.

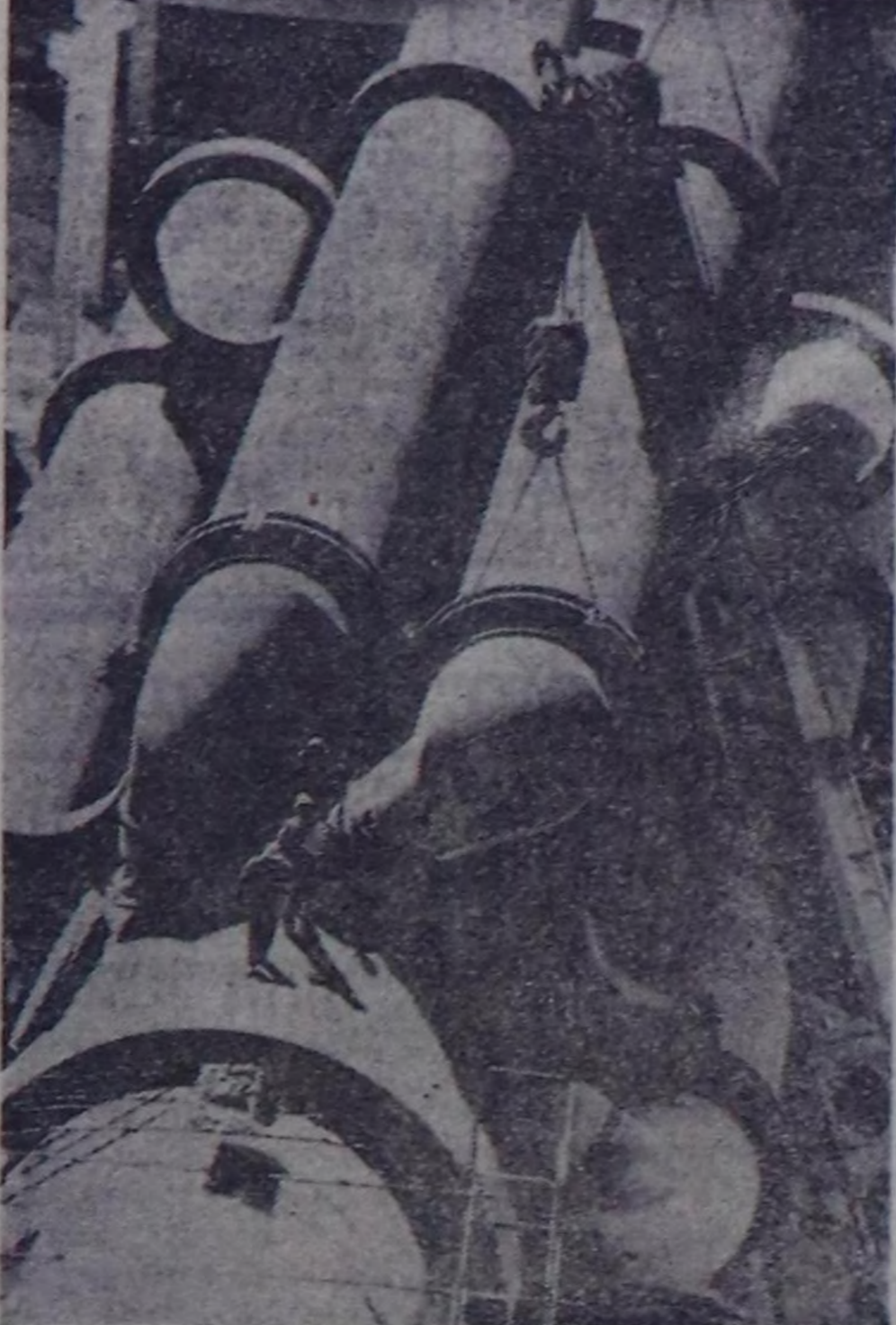
ЧЕХОСЛОВАКИЯНЫ УЛУСЧУ ТАЛАНТЫЛАРЫ
ПРАГА. Бот-тыныгыр уран чүдү коллективтерин чехословак найысылгалга эрткен фестивалдык «77 чылда Праганын талантылары» деп адаан. Бо чылдын ол фестивалды Октябрьнын социалист Улут

революциянын 60 чылдыга тураскааткан. Ол чорук ааа киришкен 600 бот-тыныгыр артистерин, мрамжаларын, музыканттарын репертуарында илереттинген. Олар боттарынын оюн көргүзүүнү программазына орус болган совет авторларын чогааларын кирип алганнар.

УЛЕТПҮР КОМПЛЕКЦИНИН ТУДУУ
СОФИЯ. Варназан мрак эвесе Девенин улетпүр комплекцинин тудуунда ажыл дун-хун-лаа чокка урчучулен турар. Чылдын төнчүзүгө чедир аааа тудуу-монтаж ажыдарын чүс миллион ажыг дерке күөсеткен турар ужурут.

Девенинк шынаазында улус ажылагышын чугула тудужларын тудуу турар. Минералдык чедимчилдеринин химия комбинатында чаа чехти туда берген. «Варна» деп ТЭС-ти болган чуртта эи улут цемент заводун калбартып турар. Хээр болган поливинилхлорид бузурун үнүлүр чаа будурулге черин база туда берген.

(СЭТА).

ПОЛЬША. Ожарувата (Тарнобжег өвөздөтө) улут цемент заводун дүргөн темпелерин делерип тургузуп турар. Оң бири элчээк бо чылдын төнчүзүндө амылгалга кирер. Тавад буржун күчүзү-биле амыл-

АТ САЛГАН

ДУАНДА. (СЭТА). Эпоментинг, эртем-техниктиг кады ажалдагылаан болган сэдиде ажалдагылаан айттыргаларын талык-биле чаааатар аразынын совет-англо комиссияны тургузар дугайында СССР Биле Ангола Улус Республиканын аразында дутуружулга ааа ат салган.

Оку таварыштыр болган баулаага АУР-нун даштыкы херектер министрине ораначчы Р. Л. Алмейда мында деп меледеген: Онтарынын социалист Улут революциянын 60 чыл оюн байырлаартын бүдүзүлдө дутуружулга ат салганы магаалы-дыр. Бо дутуружулга Совет Эвелели биле улусту Анголаын аразында хой талалык кады ажалдагылаан улам аял калбартырып оруунга база бир бөлүм болун. СССР биле АУР-нун аразында харызаалаар шапкын болган үрө-түнелдеги хожун турар дээрин херечилеп турар.

Амгы үеде совет-англо экономиктиг болган эртем-техниктиг кады ажалдагылаан аял-буру талаларын хаара тудуу турар. Совет Эвелели анык республиканын өөрдөлгө, кадык камгалаа системаларын, көдө аял-агынын болган транспортун хожугулуруга, техниктиг мергендеринин национал кадрларын белеткөөрине дузанын көргүзүп турар.

ЧУРУНТА: тулуда монтажчылар.
ЦАФ — СЭТА-нын фотозу.

СЭКП ТК-нын Чингине секретары, СССР-нин Дээди Советинин Президиумунун Даргазы, Конституция Комиссиянын Даргазы эш Л. И. Брежневтиң Совет Социалист Республикага Эвелелинин Конституциянын (Ундезин Хойлузунук) төлөвилелинин болган ану бугу улустун чугааламын көргөнүнүн түнчөлөрүн дугайында СССР-нин Дээди Советинин сессиясында илеткел—чехословак хой-ниинин ичкөзгөйинин төвүна.

ЧУРУНТА: прагажылар сессиянын ажылынын материалдары-биле таныкып турат. ЧТН — СЭТА-нын фотофотозу.

ТАЙБЫН БОЛГАШ СОЦИАЛ ДЕПШИЛГЕ ДЭЭШ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-нын көрр.). КНО-нун Кол Ассамблеянын ийги комитетинде ден эргелик болган чөптүг үдө-эвезерге делетини экономиктиг харызаалаарын чаартып тургузарынын айттыргаларын талык-биле санал-онал солчулазы дооулаган.

Колонизациянын бүрүн тергилдегилдин үезинде тургустунгал экономиктиг харызаалаарын системаа колонизация дөр-лаалаа хосталган чурттарын хой незиниң эң чугула эргелекчилер-биле илден удурунанышк аартагынын өң күрүнөңгө тээвезерлерин киришкен дөксосуна база катал көрүлсөн. Хожун оор хой санын чурттарын төлөзөкчилер ол чурттарын хой незинде экономиктиг аар-берге байдал оларын боаус куралдарын капиталыг күрү-селерин база оларын монополияларын мөлчүрүп ур-густуну турары-биле болган дээрин бугуздуг инектерге көргүлсөн.

«Оларын бойдус куралдарынын бугуздуг оор күрү-селерин доктаамал тускай догуулаан чорукун, припшыл хожун оор чурттарга солвал депшилетки чедип алырына шаптыкпал турар даштык монополияларын лашлоолазастарында аргасиз-биле магааллап болур— деп, Ирактын төлөзөкчилер онзаал дендеген. Неоколонизациян экономиктиг алабыланын түне-түндө хожун оор чурттарын орсин конугат уаут түгө— 460 млрд. долларга чедип ден, ол чугулаан.

«Колонизациян чок кылдырып чорудулаан экономиктиг наамык пелеттереп турар ужураут», «хожун оор күрү-селерин бойдус болган ажалын куралдарынын хой националдык империалист монополияларын дарлаарын, сайырагай капиталыг чурттарын мөлчүрүп чок кылган» турар ужураут дөр дугайында СЭКП ТК-нын Чингине секретары, СССР-нин Дээди Советинин Президиумуну Даргазы Л. И. Брежневтиң чугаалын СССР-нун тээвезекчил чүе чугулааш, кирген.

Ол соруагаларын чедип алырына чугула чүдүлү КНО кылдыр ужураут. Оң худулеткен болза боттарынын позитивтиг болган экономиктиг хамаарышпас чоруду дөш хожун оор чурттарын демескан делетини болур деп, совет тээвезекчи чугулаан.

В. МАТЯН.

ДЕЛГЕЛГЕ

БЕРЛИН. (СЭТА). «Эртемниг Сибирь» деп совет эрге-чагырганын 60 чылдын дугузунда Совет Эвелелинин ол районун эртем-техниктиг болган экономиктиг улут хожугулазын дугайын, оон кижилеринин бөлүм болдурууну дугайын чугулааш турар делегени Карл-Маркс-штатка амылган. СССР-нин Эртемнер академиязынын Сибирь салбырынын белеткеп тургаш амылган ол делегенине 400 амыл инзы-буру нөргүзүг чүдүлгөн, хой санын фото-чурдунтар, документалдык материалдар бар.

«Эртемниг Сибирь» деп ол делегени Берлинге, Магадебурга улут чедимшиктинин-биле көргүсөн. Ол делегени ГДР-ниң 400 муң ажыг хамаарылары көргөн.

РЕАКЦИЯГА АЖЫКТЫГ

Унушкунуңө кичээгилдин уг-лаптырган. Бо таварыгалга күткүчүлериң ролон ойноп турар террористчилерин ол кел-делетинчилер реакцияга хостуу хедилер арганы объективтиң-биле берген. Олар чуртта байдалды узуу-биле чидилгендирген. Ону ажыгалышыаа база калчаалып пропаганданы өөсүтүшүлгөн реакция демо-краттыг күштерге согууну таварыштарынага белеткени берген.

Могалишовун (Сомали) аэродромунга турган агаар дээр-бедеринин оорпап алган ужал-хемезинин пассажирле-рин октябрь 18-че дүнезинде терроризм-биле демесел тала-

зы-биле барыын герман тускай отряд хосталан деп чүе билингир апарган. Оон үезинде агаарын үш дээрбедерин элүрткөн болган бирөөн аары-биле балылган.

Террористчилерин хеделишиктинерин реакциянын теригидеп кедерээрине таарымчалык байдалды тургузар ужураут калбак планкын хаждыр кылдыр үнөлөп көргөн, оларын анык хеделишиктинерин ГФР-нин болган Европанын өскө-даа чурттарынын хой-ниинин шыгызын-биле буруу шалкан.

Террористчилерин тергил барыын үездик болган демо-кратияга өкөжүн күштерин хеделип турар деп онзаал дендеген, Германиянын Гомартизмдин баштаар чегинин төлөзөкчилер меделет кылган. ГФР-нин эң-не реактивтиг бөлүктери террористчилерин хеделишиктинерин хамааларын хеделишиктинерин эргелерине калбак шаар хаддаанын чорудуларга болган антикомму-нист пропаганданы чоруду-ларга ажыгалычычө чүтүлү турар деп, меделетке база дендеген. Серечледегид чорукту хевээр артырарычө болган антидемократтыг кампаняга шитпирледи-биле удурунанын чөп-чөп хой-ниинин ГПН кыйгырткан.

О Н ЗА Л А П ДЕМДЕГЛЭЭН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Индия океан дугайында айттырг талык-биле КНО-нун тускай комиссиясы КНО-нун Кол Ассамблеянын XXXII сессиясында болдуруп ажалдык дугайында илгилдеп кирген. Ол илеткелди Индия океанын тайбынын зоназы кылдыр чараар дугайында КНО-нун декларациянын дүргөн ботта-дырарынын эргелек чугулаан онзаал дендеген.

Оон дуралдарына комитеттин хожундугуна хой кеши Индия океанга тайбын болган наамы ажалдык-жылгазын бау-чурдуу тергилдеп турар деп, пленум онзаал дендеген. Ол онзаалын эрик кылдыгы чурттары ол районга даштык шорик баазаларын тургузарын болтууну хамаарышпас чорудуна болган аялмы чок чорудуна кыжанык кылдыр сапал көргөткөн.

Ченектин эилер бугудерип сөксөзлөр болган ченекти дү-жүрүлгөн айттыргаларын талык-биле Совет Эвелелинин КНО-га кирген меморандумунда айткан чүдүлгөн ол ай-тыры талык-биле илеткелде СССР-нин туружу илереттинген. Ол туруш чүгө ол наамы чурттарынын эвес, харын илгилдеп-биле делегей илгиле-жылгазын дөтөмчөсүн чедип алган.

Индия океанын тайбынын зоназы болдуруп дугайында идеяны Совет Эвелели деп-кир деп, СЭКП ТК-нын Политбюро нежинү, СССР-нин даштык херектер министри А. А. Громыковун бугу-дин амгы сессияда киришп турар эрик кылдымын күрү-селерин делегацияларын бөзүлдө сеткел хамышкыны-биле уткаан.

Бүгү чурттары эрге-ажыктарын барысдалаап турар сөкөт туруш чөп бомбуразон ол районга дүшкүрүтүп нору-пуну чамарышкынын чорудулаан пелеттеридегиде боттуг арганы амылган деп, Мадагаскар Демократтыг Республикасы, Ирактын болган эрик кылдымын өскө-даа кү-рү-селерин тээвезекчилер демдеген.

ларга кайы-бир организаци-янык администрацияны хамаалары ажалда хосталарда РСФСР-нин күш-ажыл дугайында Хойлузу-нун 35-ки чуулан хажы-шыл, профбилел комитетте-ринин чөпшөөрлө чокка ол айттыргы шитпирлөп ту-

ШЫҢҒЫ САГЫЫР

болза, күш-ажыл Хойлузув хажытканы болур дээрин билингир. Кызылдын ня-тинин чеменинге чедеринин бирөөзинге ажалдан турган хамааты Ч-ны үк черин администрацияны ажалдан хосталан турган. Ук кижинин ажалдан үндүр-гөндө кол чыдаганын та-йылбырларга мындык ха-мааты Ч-ны ап турган ажыг төлөвиринден өвөңн ажыг төлөвиринден чөкө шидилгелер чөпшөөрлөңн дөш администрация ону ажалында үндүргөн. Сүд тургустуну келерге, ону юрист-консулт а н т ы н ы киржигези-биле шитпирлөп, чогуу түнчөлөдөр ин-дүрүр-ужураут. Бистин ре-спубликанын улут будурул-гелеринин чамдыктарына юрист-консулттантылар чөк. Республиканын Юстиция министрствозу бугу үчүгө чедерине юрист-консул-тантыларнын ролон келүрө-тады-биле боттуг хемчег-лери чорудуу турар. Олар будурулгелерин, албан ор-ганизацияларын удурутчу-ларын хамааты кижин

органианы хамаатынын хо-муздун өөринеп көргөн, ону ажалына естап кир-ген.

Улут будурулге чедерин-ге, албан администрацияга юрист консулттантыларын ролон улут. Хойлуз-дур-м-биле холбашка айттыргалар

ажыга хүлээп алганы аял ажалдан хосталаны дужа-ларын хыял көр. Бо чорук күш-ажылын Хойлузув са-гымында улут илгилеги турар. Ажыл-агы уду-рутчуларынын болган юрист-консулттанты н а р ы нын ажыл-чорудулазына «Ажыл-агы болган эргө-дөп журнал улут дузаны чедирер. Инда аял-агы уду-рутчуларынын аял-лыгы херек күш-ажыл бол-ган хойлал-дурмге хама-арышкан айттыргаларын до-лузу-биле кирген.

Ичанга-лаа ук журналды чамызы ап турарларын 80 хузуу аааа хамаатылар. Бугу үчүгө, аял-агы чедер-лерин чамык удурутчу-ларын оңу чамык ал-байы турары канча-ла таарышпас. «Ажыл-агы бол-ган эрге» деп журналды чам-дык амылган. Ол илерин ажалына боттуг дузаны чедирер.

А. БЕГЗИ,
Тыва АССР-нин Юстиция министрствозунун юрист-консултантысы.

